

Alex. Ștefănescu

Ce urât ne-am purtat cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga!

„România literară”, nr. 19, 2006

A murit Zoe Dumitrescu-Bușulenga! Avea în ea o flăcărie despre care nu-ți venea să crezi că s-ar putea stinge, era o iluminată și totuși a murit. A închis ochii cuminte, respectuoasă față de lume, făcând până și din dispariția ei un act de pedagogie. Poate că toți aceia care își deplâng indecent îmbătrânirea, arătând contemporanilor o față schimonosită de nemulțumire și resentimente, vor învăța ceva din lecția mării profesoare.

S-a pregătit din timp, cu o smerenie reală, fără nimic teatral, pentru moarte, călugărindu-se, sub numele Benedicta, și petrecându-și o mare parte din ultimii ani de viață la Mănăstirea Văratec, unde și-a găsit acum o sută și ceva de ani liniștea și Veronica Micle. „Am socotit – explica Zoe Dumitrescu-Bușulenga lui Grigore Ilisei, într-un interviu publicat în revista noastră (nr. 33/2000) – că un creștin intelectual trebuie să-și petreacă ultimii ani ai vieții așa cum se făcea pe vremuri și mai cu seamă soțiile care rămăneau singure, se retrăgeau la mănăstiri. Era o frumoasă obișnuință, mai ales în lumea boierească.”

Ne-am purtat urât cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga în acești ani de reculegere a ei! Nu în mod special eu, Alex. Ștefănescu (care am scris pe larg, în repetate rânduri, cu admirație, despre viața și opera fostei mele profesoare de literatură universală), dar și eu pentru că nu i-am combătut destul de energic pe cei care au denigrat-o și au supus-o oprobiului public. Pentru o femeie aleasă ca Zoe Dumitrescu-Bușulenga trebuie, dacă ești bărbat, să te bați și în duel.

S-a născut la 20 august 1920, la București, ca fiică a juristului Nicolae Dumitrescu și a Mariei Dumitrescu (Apostol). A avut încă din copilărie cărți la dispoziție. I s-a insuflat încă din perioada formării sale respectul față de cultură.

A iubit foarte mult muzica și ar fi devenit, probabil, o faimoasă muziciană, dacă n-ar fi trebuit să renunțe la această pasiune din motive medicale. La aproape optzeci de ani încă avea nostalgia primei opțiuni (după cum reiese din interviul din care am mai citat): „Sigur că am rămas cu nostalgii. Pentru că, așa cum știți, cum am spus-o în repetate rânduri, marea mea vocație, așa mi se părea mie, era muzica. Am abandonat-o din motive obiective, independente de voința mea. Firește, împlinesc, ceea ce se poate, cu ascultatul muzicii. De cântat nu mai cânt la instrumente de mult. Dar fără îndoială am încercat să-mi fac datoria acolo unde m-am dus, unde m-a dus Dumnezeu, fiindcă am spus odată că am simțit în toate un deget de sus, care m-a mânat. Eu nu i-am spus destin, i-am zis Dumnezeu, pentru că toate intră în pronie, nu?, în planul, în economia cerească. Acolo unde am fost dusă probabil că trebuia să fiu dusă, ca să realizez, ce spuneam adineauri, acea comunicare, pe care poate cu muzica n-aș fi realizat-o.”

După absolvirea liceului, a urmat cursurile Facultății de Drept și Litere a Universității din București. A făcut o frumoasă carieră universitară, începând din 1948, când a fost numită asistentă la Catedra de Literatură universală și comparată a Universității din București; în 1971 a devenit profesoară universitară, iar în 1973 – șefă a catedrei. Cursurile sale, impresionante prin erudiție și solemnitate, printr-un cult al valorilor umaniste oficiat într-un dezacord vizibil cu egalitarismul proletar promovată de regimul comunist, au avut mereu ecou în rândurile studenților.

Decenii la rând, Zoe Dumitrescu-Buşulenga a fost o prezență luminoasă în viața publică. În afară de profesorat, și-a asumat numeroase alte responsabilități: directoare a Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, vicepreședintă a Academiei de Științe Sociale și Politice, președintă a Comitetului Național Român de Literatură Comparată, membră în Biroul Executiv al International Comparative Literature Association, visiting professor la Amsterdam, directoare a revistei Synthesis și a Revistei de istorie și teorie literară, membră a Academiei etc. Această ascensiune impetuoasă a fost considerată sfidătoare de Elena Ceaușescu însăși, care a hotărât de la un moment dat să i-o frâneze.

În paralel, profesoara a publicat și cărți, în care găsim însă înregistrată doar o parte infimă din efervescența sa intelectuală. Zoe Dumitrescu-Buşulenga era înainte de toate o vorbitoare excepțională (în fața studenților, a publicului din sălile de conferințe, la radio sau televizor); contribuția ei s-a dizolvat în atmosfera culturală a epocii, a devenit un bun public, necuantificabil. De scris a scris mai puțin, poate și dintr-o teamă de singurătate, dintr-o arzătoare dorință de comunicare imediată. Totuși, volumele care au rezultat constituie o operă remarcabilă:

Studii și eseuri

Ion Creangă, București, Ed. pentru Literatură, 1963, Eminescu, București, Ed. Tineretului, col. „Oameni de seamă”, 1964, Surorile Brontë, București, Ed. Tineretului, col. „Oameni de seamă”, 1967, Valori și echivalențe umanistice, excurs critic și comparatist, București, Ed. Eminescu, col. „Sinteze”, 1973, Sofocle și condiția umană, București, Ed. Albatros, col. „Contemporanul nostru”, 1974, Renașterea, umanismul și destinul artelor, București, Ed. Univers, 1975, Eminescu – cultură și creație, București, Ed. Eminescu, 1976, Itinerarii prin cultură, București, Ed. Eminescu, 1982 (culegere de articole grupate în patru capitole: I. Portrete pentru o istorie a culturii române, II. Literaturi străine, III. Miscellanea, IV. Gânduri de umanist), Eminescu și romantismul german, București, Ed. Eminescu, 1986 (ed. a II-a, București, Ed. Universal Dalsi, 1999), Muzica și literatura: scriitorii români (în colaborare cu Iosif Sava), București, Ed. Cartea Românească, 1986 (vol. II, 1987; vol. III, 1994, Eminescu: viață – creație – cultură, București, Ed. Eminescu, 1989, Eminescu și muzica (în colaborare cu Iosif Sava), București, Ed. Muzicală, 1989.

Impresii de călătorie

Periplu umanistic, București, Ed. Sport-Turism, 1980 (însemnări eseistice despre Grecia, Italia, Anglia, Suedia, Olanda, Franța)

Tot Zoe Dumitrescu-Buşulenga a coordonat Istoria literaturii române. Studii, București, Ed. Academiei, 1979 (fiind și autoarea unor studii din cuprinsul ei), a scris prefețe la volume de Ioan Alexandru, Hans Christian Andersen, Vasile Băncilă, Johannes Becher, János Bencsik, Amita Bhowmik, Elvira Bogdan, I.L.Caragiale, Mircea Cărtărescu, Adelbert von Chamisso, Geoffrey Chaucer, Ion Creangă, A.J.Cronin, Rosa del Conte, C. Dobrogeanu-Gherea, Iosif Constantin Drăgan, Charles Drouhet, Mircea Eliade, Mihai Eminescu, Lucreția Filipescu, Antonio Fogazzaro, J.W.Goethe, Nicolae Iorga, Nikos Kazantzakis, Rudyard Kipling, Heinrich von Kleist, George Lăzărescu, C. Negruzzi, Radu Niculescu, Camil Petrescu, Al. Philippide, Edgar Allan Poe, Armando Palacio Valdes, Samuel Pepys, Friedrich Schiller, William Shakespeare, Veronica Stănei, Robert Louis Stevenson, I. M. Ștefan, Rabindranath Tagore, Elena Teodoreanu, Guyn Thomas, Claude Tillier, Luigi Ugolini, George Uscătescu, Vasile Voiculescu ș.a., ca și la cărți precum: Cântarea cântărilor (trad. de Ioan Alexandru), Bibliografia relațiilor literaturii române cu

literaturile străine (lucrare coord. de Ioan Lupu și Cornelia Ștefănescu), Miorița (ed. îngrijită de Zoe Dumitrescu-Bușulenga), Crestomație de literatură română veche (coordonatori: I. C. Chițimia și Stela Toma).

Ca să fie lăsată în pace, ca să i se îngăduie să facă operă de educație umanistă în România și să contribuie la afirmarea culturii române în lume (și nu ca să obțină – asemenea altora – înalte titluri prin impostură), Zoe Dumitrescu-Bușulenga l-a tratat curtenitor pe Nicolae Ceaușescu. Pentru această diplomație inofensivă prin care și-a câștigat nimic altceva decât dreptul de a-și face datoria a fost stigmatizată în repetate rânduri după 1989, atât de justițiarmani maniacali, lipsiți de simțul nuanțelor, cât și de unii tineri prost educați, din categoria celor care mânjesc statuile cu vopsea. Este infinit regretabil că nu s-a format un curent de opinie împotriva unor asemenea acte de vandalism. Am asistat cu toții, aproape fără nici o reacție, la defăimarea unui om căruia trebuie de fapt să-i purtăm recunoștință.

Poate de acum încolo vom deveni responsabili și ne vom solidariza împotriva mineriadelor din cultură. S-a ajuns departe, mult prea departe, cu acțiunea de distrugere. Ar trebui să-i punem capăt, iar modul cum am tratat-o pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga să rămână ultimul caz de ingraturitudine.